

cionalnu moraluku, npr. u tome što ne razlikuje trajno od prolaznog stanja, niti razlikuje pređsvjesne, polusvjesne i dovoljno svjesne čine (vidi str. 244), odnosno brka hotične i miješane čine s nehotičnima itd. — Ne uočuje razliku izvjesnosti na moralnom području, i to one koja je potrebna i dovoljna od one koja pristaje drugim znanostima. — Na laku se ruku igra s nekim pojmovima (npr. s pojmom grijeha na str. 249) ovijajući stvar u zvučne fraze, s malo poželjne jasnoće. — Regulaciju poroda prepušta bračnim drugovima povodeći se više za načelom »cilj opravdava sredstva« nego nastojeći usvajati sredstva koja može usvojiti pravi sin Crkve, kako govori Drugi vatikanski koncil (GS br. 51 pri kraju), jer je za moralista upravo to važno: koja su sredstva bračnim drugovima na raspolaganju da razviju specifično kršćansku ljubav, koja zna i za askezu kao faktor usavršavanja osobnosti i rasta u evanđeoskom savršenstvu. — Valoriziranje dobra svodi na srce, dakle na osjećaj, a ne govori u kojem smislu uzima izraz »srce« (str. 367-8). U jednu riječ: autor ne razlikuje konstante u moralnom ponašanju od onoga što je periferno, izvanjsko i što može ostati u radijusu slobode itd...

Kanonik Regnier svojim predavanjem (str. 381—392) dao je knjizi svjetliju notu, iako je i on pokazao da pomodno »malja u crno« prošlost da se nekako sviđa današnjici... Veoma je neosnovano uzeti iz sv. Tome posve perifernu tvrdnju, formuliranu na bazi vulgarne biologije (str. 120), pa zaključiti kao da je Toma nijekao ženi pravo da sudjeluje u socijalnom životu. Ne bi li bilo bolje da je znanstveno pokazao na vidljive neugodnosti što ih trpi žena zbog pretjeranog ulijetanja u socijalni život? Isto je tako površno ustvrdio da tomistička filozofija uopće nije isticala personalizam i ulogu ljubavi u stvaranju personalizacije. Prema tome, njegovu tvrdnju na str. 386. treba kritički odvagati u svjetlu autentične filozofske misli prošlosti, pa će se uvidjeti i neosnovanost takve tvrdnje, osobito u njenoj generalnoj formulaciji (piše da te oznake klasična filozofija »uopće nije isticala«).

Mora se reći da je Regnierov zaključak uputstvo kako treba članke Montaigneove shvatiti u svjetlu objektivnog reda morala, ali tada publikacija ovog djela sa završnim stranicama prima drugu orijentaciju, i utječe na posebnu ocjenu o njezinoj svrsishodnosti.

J. K.

BONAVENTURA DUDA OFM: Ima li naše redovništvo budućnost?, Zagreb 1971, izdala KS.

Nije li u naslovu prenaplašena ljudska preokupacija o djelu koje nije samo ljudsko? Ne. Istina je da je Božja sadnica pod Božjim okom (Mt 15, 13), ali u knjizi se promatra problematika kakvu stvara ljudski element. A taj ljudski element obiluje dijalektičkim napetostima. Kako bi redovništvo moglo opstojati bez tih napetosti?!

Knjiga nam prikazuje sadržaje bratskih razgovora o. Konstantina Kosera, generalnog oca franjevačke obitelji, s braćom Hrvatske franjevačke provincije. Razgovori su centralizirani na podanašljenje Franjevačkog reda, pa je posljednje poglavlje ove knjige intencionalno prvo. A pod izrazom »podanašljenje« razumijem aktivno prisustvo Reda, u kontinuitetu s duhom utemeljitelja, koliko priskae u pomoć potrebama duša u promjenljivim prilikama vremena.

Ovu bih knjigu nazvao teologijom redovničkog vitaliteta s nekim podacima redovničke sociologije. Franjevačko redovništvo promatra se u konkretnim prilikama. Međutim, ni to se ne može odvijati bez idejnog korelata i zato u knjizi ima dragocjenih ideja koje odgovaraju na mnoge točke redovničke problematike. I knjiga nije neko nejasno tapkanje. Impresionira jasnoća ideja, odlučnost stava, a sve je prožeto toplinom osjećaja oca, brata i prijatelja. Možemo li govoriti o modelu vjernosti evanđeoskim makarizmima u vrtlogu tehničke civilizacije? To se ne bi svidjelo protagonistu ove knjige, jer mu duh franjevačke skromnosti ne bi dopustio da tu ocjenu potpiše u svoju pohvalu.

Nadugo bih mogao komentirati razne točke redovničke problematike koja je iznesena u knjizi. Smatram da je ipak najriskantnija točka o poslušnosti. O. Koser govori kao čovjek iskustva i znanja. A ipak, kada je riječ o poslušnosti, ni on ne može sve doreći. Mnogo toga ostavlja životnoj mudrosti, kreposti konkretnosti: razboritosti, i to upravnoj, najuže vezanoj s bratstvom ili ljubavlju. Nema sumnje, svaka je savjest pozvana da uzme na sebe odgovornost (str. 81), ali redovnici su svojevrijedno ograničili vlastiti izbor (str. 96). Oni su se prepustili nekom vodstvu starješina. Realizam diktira stav predviđen i na str. 20, naime: Nisu svi sposobni ići putem dobra jednostavnim spontanim uvidom, potrebni su im zakoni.

Eto, tu će ostati problem i misterij prakse, konkretnosti, pojedinih situacija. Riječi su ponekad u tim slučajevima nemoćne. Treba da dođe u pomoć osjećaj, uvjerenje, bratska riječ, pa bila ona i oštra. Ali treba da nastupi, jer čovjek je takav. Ne pokreće se uvijek samom riječi. Potrebno je djelovati na srce. Pokrenuti emotivni aparat. Nagnati na preorijentaciju, na svojevrsnu redovničku metanoju.

U vezi s ovim pitanjem obradovao sam se čitajući br. 28. u apostolskoj egzortiji Pavla VI. od 29. VI. 1971. Koncil je u PC br. 14. nekako suho dao zadnju riječ vlasti, Pavao VI. u ovom broju upućuje na Evandjelje, na duh makarizama, na odlaznu inspiraciju redovništva. Može se raditi o tome da su mišljenja podanika i starješina različita, a prva i druga kreću se u radijusu onoga što je dobro i bolje. Dapače, naredba starješine može izgledati manje dobra, manje savršena. Ipak, i tada je ta naredba zakonita. Nije protiv savjesti. Mnoge su ljudske realnosti u tami i ambivalenciji. Pretpostavimo i slučaj da podanik misli o nekoj suptrotnosti naredbe i savjesti, što tada? Neka se sjeti da je Krist preko križa naučio što je poslušnost (Heb 5, 8).

Ne znam čemu bih se u knjizi više divio. Elastičnosti u traženju kako ostvariti aktivno prisustvo Reda u našim prilikama? Vjernosti bazičnim idealima? Ekvilibriranom načinu iz-

ražavanja? Ali znam što mogu preporučiti svim redovnicima i svima onima koje zanima redovnička problematika: uzmite knjigu, čitajte, razmatrajte, provodite je u djelo.

J. K.

HUBERT JEDIN, Velika povijest Crkve, III/1, izd. Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1971, for. 17:24, str. XLV-554. Prijevod s njemačkog: Handbuch der Kirchengeschichte, III/1, Herder, Fr. /B./ Wien 1966.

Prije više od 16 st. Euzebije Cezarejski započeo je pisanje prve povijesti Crkve jadikujući da zadatak nadilazi njegove moći, »jer sad po prvi put poduzimamo ovaj teški posao.« Od tada se mnogo puta obistinilo ono što je sv. Luka zapisao: »Quoniam quidem multi conati sunt«. Plodovi tih pokušaja nisu izostali: crkv. knjižnice bogate su boljim ili lošijim povijesnim priručnicima. Samo smo mi Hrvati ostali gotovo bez pokušaja, kako u općoj tako i nacionalnoj povijesti. Zato — hvale je vrijedna inicijativa Kršćanske sadašnjosti da popuni taj veliki nedostatak i što je izabrala priručnik po općem sudu danas daleko najbolji. Hubert Jedin spada danas u najpoznatije crkv. povjesničare, posebno kao nenadmašiv poznavalac tridentinske Crkve. A i kvaliteta njegovih suradnika opće je priznata.

Ovaj polusvezak obuhvaća razdoblje od 700. do 1124. god., a raspoređen je u dva dijela: I. *Crkva pod gospodstvom laika* — rani srednji vijek i II. *Crkva u doba grgurovske reforme*. Iako grgurovska reforma znači početak novog života i novog razdoblja u Crkvi, ona se ovdje opravdano nalazi kao završetak jedne epohe. Naime, »suočeni sa zap. kršćanstvom (prožetim reformom), koje je potaklo zamah križarskog pokreta, a papinstvu omogućilo da preuzme vodstvo kršćanskog svijeta, zabrinuti su Grci smatrali da je bolje trajna rastava«. Grgurovska reforma ubrzala je dakle konačni rascol između Istoka i Zapada 1054.

I. *Crkva pod gospodstvom laika* obuhvaća razdoblje od 700. do 1046. Građa je podijeljena u 9 odsjeka od